

АГРОӨНЕРКӘСІПТІК КЕШЕНДЕГІ ЦИФРЛЫҚ ЭКОНОМИКАНЫ ДАМУ ТУРАСЫ

Калдыбаева Д.О

докторант, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан Республикасы

Ғылыми жетекші : PhD, доцент Исаева Б.К.

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан Республикасы
E-mail: danira_77@mail.ru

Аннотация. Мақалада Қазақстан экономикасы мен агроөнеркәсіптік кешені жұмысының цифрлық форматқа көшірудің негізгі алғышарттары ашылды, ұлттық деңгейде цифрлық ортаны дамытудың негізгі бағыттары айқындалды, ақпараттық қолдау мен өзара әрекеттесудің жаңа деңгейіне өту туралы заңнамалық бастамалар ашылды. Материалда цифрлық технологияларды қолдана отырып сату арналарын кеңейтудің перспективалық әдістері көрсетілді, экономиканы цифрландыру бойынша заңнамалық базаны оңтайландыру мәселелері сипатталған.

Түйін сөздер: сандық экономика, ауылшаруашылық экономикасы, агроөнеркәсіптік кешен, даму, ауыл өнеркәсібі.

Аннотация. В статье раскрыты основные предпосылки перехода экономики и агропромышленного комплекса Казахстана к цифровому формату, определены ключевые направления развития цифровой среды на национальном уровне, законодательные инициативы для перехода на новый уровень информационного обеспечения и взаимодействия. В материале показаны перспективные пути расширения каналов продаж с использованием цифровых технологий, описаны вопросы оптимизации правовой базы цифровизации экономики.

Ключевые слова: цифровая экономика, экономика сельского хозяйства, агропромышленный комплекс, развитие, сельская отрасль.

Агроөнеркәсіптік кешенді қарқынды дамыту - әр мемлекеттің басты міндеттерінің бірі. Оны жер көлемінің шектеулі болуына байланысты пайдаланылатын табиғи ресурстар көлемін ұлғайту арқылы шешу мүмкін емес, сондықтан өндіріс тиімділігін арттыруға баса назар аудару керек. Экономикадағы өнімділіктің өсуіне мемлекеттік саясатқа кешенді көзқарас пен экономика салаларын цифрландыру арқылы қол жеткізуге болады.

Агроөнеркәсіптік кешеннің цифрлық технологияларды белсенді қолдануға көшуі бірқатар жаһандық сын-қатерлерге жауап беру қажеттілігімен байланысты:

1. Сұраныс пен ұсыныстың айтарлықтай теңгерімсіздігі жағдайында ауылшаруашылық өнімдеріне үнемі өсіп отырған сұраныс «аштық» проблема-

сының шиеленісуіне әкеледі. Өндірушілердің мүмкіндіктері экокүйенің әлеуетімен және қолданылатын технологиялармен шектеледі.

2. Жоғары бәсекелестік пен алыпсатарлық ұйымдардың белсенділігі аясында туындайтын халықаралық азық-түлік нарықтарының тұрақсыздығы. Дамушы елдердің дамуына дамыған елдердің өндірушілерімен бәсекеге түсу мемлекетаралық деңгейдегі сауда кедергілеріне байланысты қиынға соғады, сонымен қатар технология импортына тәуелділік кері әсерін тигізеді.

3. Міндеттердің бірі - инновациялар мен цифрлық технологияларды енгізуге әлеуметтік қарсылықты жеңу, жоғары білікті кадрлар тапшылығын жою.

4. Дүниежүзілік агроөнеркәсіптік кешеннің жаһандануға баса назар аударып, шағын ауылшаруашылық тауар өндірушілерінің нарықтан ығыстырылып, шығып қалуына әкеледі.

5. Халықаралық нарықта айналымдағы ауылшаруашылық өнімдерінің құрылымында ГМО технологияларын қолдана отырып өсірілген өнімдердің жаппай өндірісі, адамдарға қауіпті тағамның үлесі тұрақты түрде артып келеді. [1]

Қазақстан экономикасында цифрлық технологияларды енгізу барлық салаларда жүзеге асырылып жатыр, бұл үдеріс 2017 жылғы 28 шілдедегі № 827 «Цифрлық Қазақстан» Мемлекеттік бағдарламасымен реттеледі. Сандық технологияларды, оның ішінде агроөнеркәсіптік кешенді қолдана отырып, отандық өнімнің бәсекеге қабілеттілігі және экологиялық компонентке зиян келтірмейтін өндіріс көлемінің айтарлықтай артуын айта кетуге болады.

«Цифрлық Қазақстан» бағдарламасы АКТ секторының ЖІӨ-дегі үлесін 5% -ға дейін арттыруға мүмкіндік береді. Қазірдің өзінде электрондық сауда сегментінде айтарлықтай өсім байқалып, ақпараттық инфрақұрылым белсенді түрде оңтайландырылуда. Мемлекет ауыл шаруашылығында жаңа бизнес-модель құруға ғана емес, сонымен қатар тиімді жұмыс істейтін ақпараттық өнімдерді, электрондық қызметтерді қалыптастыруға, әлеуметтік саланы цифрлық экономика жағдайына бейімдеуге баса назар аударады. [2]

Экономиканы және жекелеген салаларды цифрландырудың негізгі бағыттары:

- құқықтық реттеу;
- Ақпараттық инфрақұрылымды құру және оңтайландыру;
- бірыңғай ақпараттық кеңістікті қалыптастыру; [3]
- білікті кадрларды даярлау бағдарламасын әзірлеу;
- ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету;
- сандық мемлекеттік басқару;
- тиімді цифрлық технологияларды құру.

Агроөнеркәсіптік кешендегі цифрландыру үдерістерін реттеудің тиімді механизмін құрудағы қиындықтар, көбінесе меншік құқығының құқықтық аспектілері бойынша ең күрделі - жер учаскелері мен табиғи ресурстарды қолдану қағидаларына әсер ететіндігімен байланысты, олар бірден бірнеше заң түрлері шеңберіне енеді.

Қазіргі кезде агроөнеркәсіптік кешендегі қайта құрулар ауыл шаруашылығы министрлігі құрған « Ауылшаруашылығын цифрландыру» бағдарламасымен реттеледі.

Агроөнеркәсіптік кешенді цифрландырумен бірге өнімділікті арттыру үшін бірнеше кешенді жобалар әзірленеді[4] :

- «Ақылды ауылшаруашылық кәсіпорны»;
- «Ақылды ферма»;
- Smart «Ақылды өріс»
- «Ақылды жылыжай»;
- «Ақылды бақ».

Агроөнеркәсіптік кешендегі инновациялық цифрлық технологияларды танымал студияның негізгі проблемаларының бірі - шаруа қожалықтарының жаңа даму мүмкіндіктері туралы хабарлар болу деңгейінің төмендігі. Сондай-ақ, қосымша кедергі - негізгі капиталды жаңартуға арналған бос қаражаттың болмауы. Ковалева И. осы мәселелердің шешімін цифрлық массивтерді оңтайландырумен айналысатын және осы құралды ұтымды пайдалануды бақылайтын арнайы қызметтерді құрудан байқады - мысалы, жерді қашықтықтан зондтау, аэрофототүсіру немесе ауа райының нақты болжамын жасау. [5]

Егер мемлекеттік саясат салаға қосымша инвестицияларды тартуға ғана құрылған болса, онда агроөнеркәсіптік кешенді цифрландырудың әсері толыққанды жүзеге асырылмайды. Интеллектуалды ынтымақтастықты қалыптастыру және инновацияларды енгізу кезінде интеграциялық процестерді дамыту үшін маңызды бизнес пен ғылымның, білім беру мекемелерінің өзара әрекеттесуінің шарттары мен механизмін құру қажет. Интеллектуалды ынтымақтастық дегеніміз- өндірілген өнімнің әрбір бірлігінің өзіндік құнын төмендету үшін білімді біріктірумен қатар жүретін қоғамдағы қатынастар жүйесі деп түсіну керек. Инновациялық интеграция - бұл еңбек бөлінісіне және нарық субъектілерінің жаңа өнім немесе шикізат алуға мамандануын бөлуге негізделген қатынастар жүйесі.

Агроөнеркәсіптік кешеннің тиімділігін бағалаудағы цифрландырудың артықшылығы рентабельділіктің жоғарылауынан және дайын өнім сапасына зиян келтірмей өндіріс көлемінің ұлғаюынан көрінеді, бұл бизнеске де, мемлекетке де тиімді. Отандық шаруа қожалықтары интернет-коммерция арқылы жарнама беріп, тапсырыстарды қабылдауға өте бастады, бірақ мұндай кәсіпкерлердің үлесі өте төмен болып тұр, оны еліміздегі ет және сүт өнеркәсіптеріне жүргізілген зерттеу нәтижелерінен көруге болады. Бұдан шығатын қорытынды, ет және сүт өнімдерін сату нарықтарын кеңейтуді үйде тағамға тапсырыс беру немесе сүт машиналарын сатуға арналған онлайн қосымшалар арқылы кеңейтуге болады. Экономиканы цифрландыруға кәсіпкерлік субъектілерін белсенді тарту үшін мемлекет тиісті инфрақұрылым құрып, қоғамның осындай даму бағыттарын кеңінен насихаттап, заңнамалық базаны жетілдіруі керек. Соңғы аспект реттеушілердің іскери және заңды негіздерімен нақты іс-қимылдары арасындағы сәйкессіздік тәуекелдерін азайту үшін маңызды. [6]

Осыған байланысты төмендегі аспектілерді іске асыру қажет :

- бір заңнамалық актідегі түзетулер басқа заңдардағы ережелермен келіспеуі үшін заңнамалық базадағы өзгерістерді басқарудың тиімді механизмін қалыптастыру;

- цифрлық технологияларды белсенді ілгерілету және оларды агро-өнеркәсіптік кешенге енгізу бойынша алғашқы шараларды іске асыруға қатысатын ұйымдарға кеңірек өкілеттіктер беру;

- сандық экономиканың барлық қатысушылары арасындағы қатынастардың сипатын жаңарту;

- бизнесті жаңа әзірлемелерді қолдана отырып жұмысқа ауысуға ынталандыратын бағдарламалар әзірлеу;

- құқықтық базаны қалыптастыру тәсілдерін ЕАЭО серіктестерімен үйлестіру;

- цифрлық технологияларды енгізудің бірыңғай әдістемесін құру.

Агроөнеркәсіптік кешендегі өндірістік процестердің көпшілігін автоматтандыру заңнамада айтарлықтай түзетулерсіз жүзеге асырылуы мүмкін. Қиындықтар бизнес пен мемлекет арасындағы байланысты цифрландыруда туындайды. Мысалы, субсидия бөлуге немесе рұқсат алуға кәсіпкерлік субъектілерінен өтінімдер қабылдау жүйесі жетілдіру объектісіне айналуы мүмкін. Алдын ала шешім қабылдау колда бар деректерді талдауға негізделген бағдарламалық жасақтама арқылы автоматты түрде жасалады деп есептесек, мұндай процедуралар қосымшаларды қолмен өндеуден гөрі бірнеше есе жылдам жүзеге асырылуы мүмкін. Бірақ жүйеде ақау болған жағдайда шешім қабылдаудың немесе заңсыз үкім шығарудың кешеуілдеуіне кім жауап беретіні белгісіз.

Аймақтық деңгейде жеке және заңды тұлғалардың өтініштерін қарауды қоса алғанда, біртектес операцияларды автоматтандыру механизмін әзірлеу қажет. Бірақ сонымен бірге форс-мажорлық жағдайдың болу мүмкіндігін қарастырып, мұндай жағдай туындаған жағдайда барлық мүдделі тараптардың іс-әрекеттерінің алгоритмін тағайындау қажет. Пилотсыз ұшу аппараттарын пайдалану саласында да заңнамалық базаны жетілдіру қажет. Қолданыстағы заңнама қысқартылған түрде қауіпсіздік мәселелеріндегі, оның ішінде ақпараттағы кемшіліктерді қарастырады. Сонымен қатар, қоршаған ортаға зиян келтіргені үшін мүліктік жауапкершілік проблемасын зерттеу қажет, оның қазіргі түрінде жүйе тиімсіз болып шықты. Әлемдік нарықтық ортаның тұрақсыздығы жағдайында отандық бизнестің әділ бәсекелестік құқығын қорғаудың құқықтық негіздерін қалыптастыру маңызды. Ауылшаруашылық өндірісінің тиімділігін арттырудың қосымша ынталандыруы есептілікті жеңілдетуге және бюджеттік қысымды төмендетуге, логистиканы оңтайландыруға және ауылшаруашылық механизмін жетілдіруге болады.

Қорытындылай келе, цифрлық экономикаға көшу отандық ауыл шаруашылығына өндірілетін өнімнің бәсекеге қабілеттілігін арттыруға, қызметтің табыстылығын арттыруға және елдің азық-түлік қауіпсіздігі үшін жағдай жасауға мүмкіндік береді. Агроөнеркәсіптік кешенге инновациялар мен ақпа-

раттық технологияларды енгізудің мемлекеттік бағдарламалары әзірленіп, жүзеге асырылып жатқанына қарамастан, көптеген іс-шаралар халықтың инновацияларға әлеуметтік сезімталдығынан нәтижесіз болып шығады. Мемлекет өндірісті цифрландыру мәселелерінде бизнесті субсидиялау жүйесі арқылы ғана емес, сонымен қатар оқыту бағдарламалары, бюджеттік еңбек жағдайларын оңтайландыру және заңнамалық базаны жетілдіру арқылы ынталандыруы керек.

Әдебиеттер:

1. Капелюк З.А., Алетдинова А.А. Основные вызовы развития российского аграрного сектора // Дальневосточный аграрный вестник. 2017. №4 (44). – с. 198-203.
https://forbes.kz/process/technologies/programma_tsifrovoy_kazahstan_uvelichit_dolyu_sekto_ra_ikt_v_vvp_do_5
3. Черданцев В.П., Кобелев П.Е. Формирование кадров регионального АПК в условиях становления информационной экономики // Аграрный вестник Урала. 2011. № 4 (83). С. 91-92. <https://www.gov.kz/.../moa/press/news/details/142013..>
5. Добрунова А. И., Дорофеев А. Ф., Поляков А. С., Ягуткина Е. С., Ягуткин С. М. Развитие субъектов аграрного бизнеса в условиях цифровизации экономики искусственного интеллекта // Московский экономический журнал. 2019. №1. – с. 305-314.
6. <https://www.korovainfo.ru/news/apk-kazahstana-nuzhdaetsya-v-tsifrovizatsii-i-transferte-novykh-tekhnologiy/>

УДК 338.22

СОВРЕМЕННЫЕ ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ КАЗАХСТАНА

Кошевец А.В.

студент, Колледж экономики бизнеса и права
Карагандинского экономического университета Казпотребсоюза
г. Караганда, Республика Казахстан

Научный руководитель: Дюсембекова А.М.

магистр, Колледж экономики бизнеса и права
Карагандинского экономического университета Казпотребсоюза
г. Караганда, Республика Казахстан
E-mail: Dusembekova_am@mail.ru

Аннотация. Статья посвящена экономической стабильности на потребительском рынке Казахстана фальсифицированной и нелегальной продукции. Целью статьи является управление качеством и непрерывное совершенствование, что позволит добиться основных конкурентных преимуществ - качества и производительности. В ходе исследования установлено, что конкурентоспособность национальной экономики определяется способностью страны осуществлять деятельность, ориентированную на качество.

Ключевые слова: Экономика, качество, продукция, контроль, рост.